

Wyższa Szkoła Bankowa w Opolu

**Kurs uzupełniający na studiach II stopnia
dla studentów będących absolwentami
kierunków niepokrewnych dla kierunku
Administracja i Bezpieczeństwo
Wewnętrzne**

Moduł: Bezpieczeństwo – Temat 4

dr hab. Andrzej Gałeczki, prof. WSB

Rozdział 4

KONCEPCJE BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

Bezpieczeństwo międzynarodowe jest jednym z najistotniejszych zagadnień współzależności międzypaństwowej. Zdaniem A. D. Rotfelda, oznacza stan zabezpieczający państwom wolność od napaści militarnej, presji politycznej czy przymusu gospodarczego, a tym samym możliwość ich swobodnego rozwoju¹. Według J. Stańczyka, nie może być zapewnione bez współpracy międzynarodowej².

Bezpieczeństwo międzynarodowe obejmuje między innymi: systemy polityczne państw, system bezpieczeństwa międzynarodowego, politykę zagraniczną. O jego istocie decyduje zespół czynników, norm i mechanizmów międzynarodowych oraz oddziaływań, zapewniających każdemu państwu danego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego lub regionalnego mniejsze lub większe poczucie pewności niezagrożonego istnienia, przetrwania i swobód rozwoju. Z tej perspektywy, bezpieczeństwo międzynarodowe obejmuje nie tylko wartość egzystencjalną pojedynczych państw, lecz także wspólne dla danego systemu (sojuszu państw) wartości³.

Zdaniem A. Cichego i C. Szyjko, wszystkie definicje bezpieczeństwa zwracają na fakt poczucia bezpieczeństwa zbiorowego⁴, którego umacnianiu służą określone mechanizmy organizacji bezpieczeństwa. Jego osiągnięcie jest możliwe dzięki stosowaniu określonych zdolności, wyrażonych w postaci: równowagi sił, utrzymywania kontroli, bezpośredniego sprawowania władzy przez jednego z uczestników stosunków międzynarodowych nad innymi⁵.

Problemy bezpieczeństwa międzynarodowego inspirują środowiska naukowe do szukania rozwiązań skierowanych na identyfikację jego uwarunkowań. Najczęściej podejmowane są w aspekcie występujących w tej przestrzeni zagrożeń, które mogą mieć charakter regionalny lub globalny. Z tego tytułu nie tylko środowiska naukowe, ale również organizacje międzynarodowe starają się sprostać nowym i perspektywicznym wyzwaniom, skoncentrowanym na zapewnieniu

¹ A. D. Rotfeld, Europejski system bezpieczeństwa in statu nascendi, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1990, s. 16-17.

² J. Stańczyk, Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa, Instytut Studiów Politologicznych PAN, Warszawa 1996, s. 39.

³ W. Pokruszyński, Współczesne bezpieczeństwo narodowe, Kultura i Polityka, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie nr 5, 2009, s. 184.

⁴ A. Cichy, C. Szyjko, Bezpieczeństwo międzynarodowe w teorii i w praktyce, AON, Warszawa 2014, s. 13.

⁵ Tamże, s. 20.

szerokorozumianego bezpieczeństwa. W tej perspektywie należy podkreślić odmienną postać postrzegania bezpieczeństwa międzynarodowego, będącego dziedziną interdyscyplinarną. Dlatego jego tradycyjne pojmowanie (wyłącznie w kategoriach militarnych i politycznych), powinno być poszerzone o inne aspekty, np.: energetyczne, technologiczne, gospodarcze, ekologiczne, społeczne i kulturowe.

Architektura powstających koncepcji bezpieczeństwa była i jest zdominowana różnorodnością zachodzących przemian oraz kształtowanymi w środowisku międzynarodowym nurtami bezpieczeństwa. W niżej wymienionych okresach odnotowano następujące fazy ewolucji bezpieczeństwa międzynarodowego⁶:

- klasyczny styl równowagi (1648-1789),
- europejski koncert mocarstw (1815-1914),
- próby utworzenia systemu bezpieczeństwa zbiorowego (1919-1939),
- ewolucja systemu dwubiegunowego (1945-1989).

Klasyczny styl równowagi, nazywany także koncepcją równowagi odznaczał się rywalizacją najsilniejszych państw, które dokonując aktów agresji i zaborów terytorialnych, podporządkowywały sobie państwa znacznie od siebie słabsze. Jego idea oparta jest na założeniu, że nie można dopuścić do supremacji jednego państwa, które dzięki uzyskanej przewadze naruszałoby stan równowagi⁷.

W europejskim koncercie mocarstw zrzeszonych było pięć państw: Anglia, Rosja, Austria (od roku 1867 Austro-Węgry), Francja, Prusy (od roku 1871 Niemcy), w gronie których były podejmowane najważniejsze decyzje. Jego idea sprowadzała się do przestrzegania przez wszystkie państwa niezmienności stanu posiadania terytorialnego oraz obowiązku przeciwstawiania się agresji. Z uwagi na rywalizację i toczony wojny między państwami, a także wybuchy rewolucji i toczony walki narodowowyzwoleńcze, europejski koncert mocarstw nie przetrwał.

Stany Zjednoczone, jako nowe mocarstwo, które pojawiło się na scenie międzynarodowej pod koniec pierwszej wojny światowej, lansowało potrzebę **ustanowienia pokoju i bezpieczeństwa zbiorowego**. Z tego tytułu (z inicjatywy Prezydenta Stanów Zjednoczonych), powstała organizacja międzynarodowa promująca pokój i współpracę w Europie, pod nazwą **Ligi Narodów**.

⁶ A. Cichy, C. Szyjko, Bezpieczeństwo międzynarodowe w teorii i w praktyce, AON, Warszawa 2014, s. 20.

⁷ A. Przyborowska-Klimczak, Bezpieczeństwo międzynarodowe, Teka Komisji Prawniczej, Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, 2016, s. 157.

Myślą przewodnią **koncepcji bezpieczeństwa zbiorowego**, nazywanej także modelem bezpieczeństwa zbiorowego⁸, było dobrowolne przyjęcie ograniczeń suwerenności przez państw członkowskie organizacji międzynarodowej, w połączeniu z dobrą wolą w zakresie przestrzegania przyjętych standardów pokojowego współistnienia. Takim założeniom sprzyjało stosowanie prewencji pokoju, przy wykorzystaniu pokojowych (nie siłowych) środków rozstrzygania sporów międzynarodowych⁹. Usytuowaną na gruncie teorii liberalnych, **koncepcję bezpieczeństwa zbiorowego**, można przedstawić w następujących wariantach:

- bezpieczeństwa wspólnego,
- bezpieczeństwa defensywnego,
- bezpieczeństwa wszechstronnego i kooperatywnego¹⁰.

Sięgająca swoją genezą podstaw tworzenia organizacji międzynarodowych (np. Ligii Narodów, ONZ, OBWE) **koncepcja bezpieczeństwa zbiorowego, nie akceptuje tradycyjnych sojuszy oraz równowagi sił. Jej atutem jest gromadzenie większych sił, stanowiących element odstraszenia przed ewentualną agresją**¹¹.

Działalność Ligii narodów zapisała na kartach historii silne i słabe strony. **Wśród silnych stron Ligii Narodów** można wyróżnić:

- stworzenie instytucjonalnych powiązań sprzyjających komunikowaniu i nawiązywaniu dialogu, dzięki czemu potencjał napięć pomiędzy państwami członkowskimi mógł być obniżony,
- weryfikację systemu, pozwalającą obnażać jego słabości i w konsekwencji ich eliminację w trakcie projektowania nowej struktury bezpieczeństwa.

Do słabych stron Ligii Narodów należy zaliczyć:

- brak sankcji wobec państwa, które nie przestrzegało ustalonych w ramach organizacji zobowiązań,
- brak państwa (spoza regionu) pełniącego rolę superarbitra,

⁸ A. Bógdał-Brzezińska, Modele bezpieczeństwa międzynarodowego w świetle teorii stosunków międzynarodowych, [w]: Bezpieczeństwo międzynarodowe-wyzwania i zagrożenia XXI wieku, Wydawnictwo WSH w Radomiu, 2009, s. 8.

⁹ Tamże, s. 8.

¹⁰ K. Kačka, Współczesne teorie stosunków międzynarodowych wobec zagadnienia bezpieczeństwa międzynarodowego, [w]: Bezpieczeństwo współczesnego świata. Wyzwania i zagrożenia, Wyd. Wyższej Szkoły Handlu i usług, Poznań 2011, s. 91.

¹¹ J. Czaputowicz, Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa -aspekty teoretyczne [w]: S. Dębski, B. Górka-Winter, Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003, s. 18.

- ograniczony zakres wspólnych interesów, zdominowanych interesem narodowym, który wpłynął na obniżenie spójności między krajami Ligi¹².

Ponieważ idealistyczne założenia Ligi Narodów nie przetrwały, swoją działalność zakończyła w kwietniu 1946¹³.

Warto zapamiętać

Liga Narodów nie spełniła swojej roli w zakresie zapewnienia pokoju na świecie. Przyczyną takiego stanu rzeczy była: niedoskonałość funkcjonujących w jej strukturach mechanizmów, ograniczenia decyzyjne, wynikające z wymogu jedności przy podejmowaniu decyzji, narastające sprzeczności w interesach głównych mocarstw¹³.

W czasie trwania II wojny światowej dominowały **konceptje bezpieczeństwa szkoły realistów** zakładające, że najważniejszymi aktorami w stosunkach międzynarodowych nie są jednostki (same w sobie), ale państwa, których głównym celem jest obrona suwerenności. Zgodnie z podejściem anarchistycznym, poddawano pod wątpliwość gwarancję bezpieczeństwa, w wyniku zawieranych sojuszy. Z tego względu, osiągnięcie celu upatrywano w zapewnieniu odpowiednio dużego potencjału militarnego, a tym samym poziomu spełniającego warunki do samodzielnej obrony. Poza wskaźnikiem siły, wyrażonym w potencjale militarnym, realisci widzą również inne przejawy potrzeb: m.in. dobrobytu i korzyści z pozycji geopolitycznej.

W koncepcji realistów stosowano przesłanki usprawiedliwiające przyczyny ataku jednego państwa przez inne, w postaci:

- próby wzmocnienia własnej pozycji międzynarodowej;
- poprawy dostępu do źródeł surowców;
- dyscyplinowania państwa, w zakresie ograniczenia jego samodzielności, rozwoju, potęgi oraz kontaktów zewnętrznych;
- błędnej interpretacji podejmowanych działań przez sąsiada;

¹² K. Żukrowska, A. Iwanowska-Kędzińska, Bezpieczeństwo koalicyjne – od Ligi Narodów do ONZ i OBWE, [w]: Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka, SGH, Warszawa 2006, s. 144-145.

¹³ Tamże, s. 145.

- nieproporcjonalnej reakcji na bardziej lub mniej zamierzoną prowokację¹⁴.

Takie podejście uzasadniało potrzebę utrzymywania wielkich i doskonale uzbrojonych armii, dzięki którym państwa mogą działać zgodnie ze swoimi interesami narodowymi. Wymiernym efektem takiego myślenia było przyjęcie strategii odnoszącej się do możliwości zastosowania potencjału nuklearnego. Zgodnie z jej główną ideą, aby nie dopuścić do stanu zagłady strategicznych przeciwników konfliktu nuklearnego, należy zachować względną równowagę sił militarnych. Przedstawiona doktryna przełożyła się na niekontrolowaną eskalacją wyścigu zbrojeń.

Niezdolność Ligi Narodów i skutki II wojny światowej zainicjowały proces budowy i powołania nowej organizacji międzynarodowej **Organizacji Narodów Zjednoczonych**, której celem było zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa na świecie. Mimo swoich słabości, wyrażonych między innymi w postaci nieskutecznego działania wobec niektórych konfliktów (np. w byłej Jugosławii czy też w Iraku), postrzegana jest do dnia dzisiejszego, jako jedyna powszechna struktura stojąca na straży bezpieczeństwa międzynarodowego¹⁵.

W okresie zimnowojennym obowiązujące strategie (m.in.: odstraszenia, zmasowanego odwetu, elastycznego reagowania, aktywnej obrony) były silnie zdeterminowane systemem bipolarnym, którego elementami był Układ Warszawski oraz funkcjonujący w poprzedniej konfiguracji strukturalnej - Sojusz Północnoatlantycki.

Hymny obu systemów: Układu Warszawskiego i NATO są do odsłuchania na stronie internetowej: https://www.youtube.com/watch?v=yz0JZvf_28o

Rozpadu systemu dwubiegunowego, Jugosławii, Czechosłowacji, a ponadto wycofanie wojsk radzieckich z terytoriów państw Europy Środkowej, a także zjednoczenie Niemiec, spowodował zmiany geopolityczne w tym rejonie. Wymienione przesłanki kształtowania się nowych koncepcji państw Europy Środkowej, wynikały z nasilającego się u schyłku lat osiemdziesiątych wpływu zjawisk o charakterze politycznym, gospodarczym i społecznym, skutkującego upadkiem „realnego

¹⁴ K. Żukrowska, Model bezpieczeństwa międzynarodowego XXI w. Od teorii do praktyki, Krakowskie studia międzynarodowe, nr 1, Przemiany systemu bezpieczeństwa i współpracy międzynarodowej w drugiej dekadzie XXI w: część 1: Globalny i transatlantycki wymiar bezpieczeństwa międzynarodowego, rocznik 2015, s. 16.

¹⁵ Tamże, s. 157.

socjalizmu”¹⁶. Znamienna dla tego okresu okazała się **Jesień Ludów**, określana mianem bezkrwawej rewolucji.

Rozwój koncepcji bezpieczeństwa międzynarodowego, który nastąpił po II wojnie światowej, był w głównej mierze uwarunkowany układem sił w społeczności międzynarodowej. W efekcie następujących zmian zanikły tradycyjne zagrożenia związane z użyciem siły w stosunkach między państwami, a ujawniły się nowe, określane mianem zagrożeń asymetrycznych, a także zagrożenia będące konsekwencją rozwoju cywilizacyjnego oraz poszerzenia zakresu pojmowania bezpieczeństwa międzynarodowego¹⁷. Dlatego tradycyjne (dwubiegunowe) pojmowanie bezpieczeństwa międzynarodowego uległo przekształceniu w system wielobiegunowy¹⁸. W tym kontekście, odejście od dotychczasowego pojmowania bezpieczeństwa było uzasadnione tym, że państwo w tradycyjnym rozumieniu, nie jest w stanie gwarantować sobie bezpieczeństwa¹⁹. Z tego względu, znacząco wzrosło znaczenie bezpieczeństwa i współpracy międzynarodowej. Jej idea została wyrażona polityką państw, kładącą nacisk na umacnianie roli prawa międzynarodowego, w obrębie którego możliwe jest funkcjonowanie wielostronnych instytucji²⁰.

Warto zapamiętać

W rezultacie poszukiwań bezpieczeństwa, zainicjowanych powstałą po zakończeniu II wojny światowej „**próżnią bezpieczeństwa**”, na niwie międzynarodowej zrodziły się między innymi koncepcje:

- **współpracy subregionalnej,**
- **euroatlantyckiej,**
- **koncepcje związane z integracją europejską.**

Powstałe na początku lat dziewięćdziesiątych ugrupowania subregionalne cechowała więź współpracy, ograniczenie ryzyka konfliktów zbrojnych i propagowanie bezpieczeństwa z wyłączeniem charakteru militarnego. Wyzwaniem dla tworzonych struktur subregionalnych była demokratyzacja, prawa człowieka, i mniejszości narodowych, gospodarka, ochrona środowiska, oraz walka z przestępczością transnarodową i nielegalnymi migracjami²¹. Wśród nowopowstałych struktur można

¹⁶ I. Pawlikowska, Koncepcje bezpieczeństwa państw Europy Środkowej po 1989 roku, Mado, Toruń 2006, s. 24.

¹⁷ J. Czaputowicz, Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, op. cit. s. 71.

¹⁸ A. Cichy, C. Szyjko, Bezpieczeństwo międzynarodowe ..., s. 23.

¹⁹ K. Żukrowska, Model bezpieczeństwa międzynarodowego ..., s. 17.

²⁰ Z. Lach, A. Laszczuk, Geografia bezpieczeństwa, Warszawa 2004, s. 100, [w:] A. Cichy, C. Szyjko, Bezpieczeństwo międzynarodowe ..., s. 24.

²¹ I. Pawlikowska, Koncepcje bezpieczeństwa państw Europy Środkowej po 1989 roku, Mado, Toruń 2006, s. 53.

wyróżnić: ówczesny Trójkąt Wyszehradzki (obecnie Grupa Wyszehradzka), Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (CEFTA), Inicjatywę Środkowoeuropejską, Czarnomorską Współpracę Gospodarczą.

Na płaszczyźnie nowej postzimnowojennej rzeczywistości, zrodziły się koncepcje przystąpienia niektórych krajów z byłego bloku socjalistycznego, do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Powodem podjęcia kontaktów z NATO, przez nowe władze państw Europy Środkowej, wynikały z powstałej „próżni bezpieczeństwa” oraz uznania członkostwa w Sojuszu za strategiczny cel polityki bezpieczeństwa²².

Warto zapamiętać

Przystąpienie w 1999 r. do NATO Polski, Republiki Czeskiej oraz Węgier oznaczało uzyskanie tzw. „twardych” gwarancji bezpieczeństwa, wynikających z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego²¹, co było spójne z wypełnieniem strategicznego celu w polityce zagranicznej.

Z historią powstania NATO można zapoznać się na filmie znajdującym się na stronie:

<https://www.youtube.com/watch?v=FINZoxW5rMk>

Koncepcje dotyczące budowania bezpieczeństwa państwa w oparciu o proces integracji europejskiej pojawiły się w państwach Europy Środkowej niemal równolegle z przemianami zapoczątkowanymi „jesienią ludów” 1989 r. Za najważniejsze w tym względzie uważano podjęcie, a następnie zacieśnienie współpracy ze Wspólnotą Europejską, uznawaną za „twarde jądro dążeń do jedności europejskiej”²³. Pierwotne z tego tytułu założenia, tj. zachowanie tożsamości kulturowej, przy równoczesnym tworzeniu „uniwersalnego systemu wartości humanitarnych” oraz „realizacji ideału społeczeństwa obywatelskiego”, zostało poszerzone o nowe aspekty: bezpieczeństwa politycznego i militarnego. Istotną rolę w tym procesie postrzegano przez pryzmat zapewnienia bezpieczeństwa w sferze gospodarczej, w odniesieniu do potencjalnych zagrożeń o charakterze ekonomicznym i społecznym. Rosnące tendencje zwiększenia roli Unii Europejskiej, doskonale korespondowały z komponentem militarnym systemu bezpieczeństwa europejskiego.

²² I. Pawlikowska, Koncepcje bezpieczeństwa państw Europy Środkowej po 1989 roku, Mado, Toruń 2006, s. 148-165.

²³ Tamże, s. 196.

Na przestrzeni wielu lat następowały działania integracyjne w obszarze wspólnotowym, w symbiozie konsensusu głównych sił reprezentowanych w parlamentach. Jeden z etapów rozwoju tej koncepcji dotyczył utworzonej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony.

W postanowieniach dotyczących polityki bezpieczeństwa i obrony, w Art. 42 (s. 51) czytamy:

1) Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony stanowi integralną część wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Zapewnia Unii zdolność operacyjną opartą na środkach cywilnych i wojskowych. Unia może z nich korzystać w przeprowadzanych poza Unią misjach utrzymania pokoju, zapobiegania konfliktom i wzmocnienia międzynarodowego bezpieczeństwa, zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych. Zadania te są wykonywane w oparciu o zdolności, jakie zapewniają Państwa Członkowskie.

2) Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony obejmuje stopniowe określanie wspólnej polityki obronnej Unii. Doprowadzi ona do utworzenia wspólnej obrony, jeżeli Rada Europejska, stanowiąc jednomyślnie, tak zadecyduje.

W takim przypadku Rada Europejska zaleca Państwom Członkowskim przyjęcie stosownej decyzji zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi²⁴.

Istotnym mechanizmem bezpieczeństwa, jest współpraca UE z Sojuszem Północnoatlantyckim, instytucji uznawanych za komplementarne.

Ewolucję Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony przedstawił Jan Czaja w artykule zatytułowanym: *Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony UE. Zmiana szyldu czy nowa odsłona?*, zaprezentowanym na stronie:

https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/27290/CZAJA_Wspolna_polityka_bezpieczenstwa_i_obrony_ue_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Istotnym czynnikiem dla idei „czynienia pokoju” ma działalność **Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie** – instytucji o charakterze regionalnym, której głównym celem jest budowanie kolektywnego systemu bezpieczeństwa. Organizacja ta rozpoczęła swoją działalność pod nazwą Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Celem KBWE było zajmowanie się całokształtem spraw składających się na bezpieczeństwo europejskie, a więc zagadnieniami politycznymi,

²⁴ Za: W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Podręcznik akademicki, Józefów 2012, s. 230.

wojskowymi, gospodarczymi, naukowo-technicznymi, ekologicznymi i humanitarnymi. Istotną cechą KBWE była metoda dochodzenia do uzgodnień w sprawach bezpieczeństwa przez dialog i współpracę polityczną. Właśnie współpracę uznano za główny środek umacniania bezpieczeństwa i budowania infrastruktury pokoju w Europie²⁵.

Organizacja stanowi instrument dialogu, wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom, choć w ograniczonej formule, która przyjęła nazwę tzw. miękkich gwarancji bezpieczeństwa²⁶. W dokumencie końcowym szczytu w Budapeszcie w 1994 roku, poza licznymi decyzjami mającymi wzmocnić organizację, znalazło się postanowienie o zmianie jej nazwy na Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. OBWE do dnia dzisiejszego cieszy się dużym szacunkiem międzynarodowym, pomimo dość krytycznego postrzegania jej przez niektóre państwa, jako instytucji uzupełniającej w stosunku do Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Zachodnioeuropejskiej.

Rozpatrując problematykę podejmowanych działań na rzecz bezpieczeństwa międzynarodowego zasadnym jest uzupełnienie przedstawionych treści o modele bezpieczeństwa, które są utożsamiane są z koncepcjami bezpieczeństwa. Według A. Bógdał-Brzezińskiej model bezpieczeństwa międzynarodowego jest formą ładu międzynarodowego albo formą stosunków z otoczeniem międzynarodowym, służącą aktorom sceny światowej do utrzymywania pokoju i pogłębiania stabilności w sposób zgodny z ich oczekiwaniami i interesami²⁷. Wskazała przy tym, że powinien odznaczać się kilkoma nierozłącznymi cechami:

- służyć utrzymaniu pokoju,
- stanowić efekt świadomej i celowej aktywności podmiotów międzynarodowych,
- posiadać charakter rzeczowy i nie powinien być rozpatrywany jako samoistny uczestnik spraw międzynarodowych;
- posiadać charakter okresowy, a nawet doraźny – pozostaje funkcją bieżącej sytuacji międzynarodowej.

Istnieje wiele modeli bezpieczeństwa, np. wg doktryny zachodniej popularny jest podział na bezpieczeństwo unilateralne – narzucone przez jedno państwo i

²⁵ R. Zięba, Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego. Warszawa 2001. s. 227, [w]: D. J. Mierzejewski, Bezpieczeństwo europejskie w warunkach przemian globalizacyjnych, Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 101.

²⁶ K. Żukrowska, A. Iwanowska-Kędziarska, Bezpieczeństwo koalicyjne – od Ligii Narodów do ONZ i OBWE, [w]: Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka, SGH, Warszawa 2006, op. cit., s. 157.

²⁷ A. Bógdał-Brzezińska, Modele bezpieczeństwa międzynarodowego w świetle teorii stosunków międzynarodowych, [w]: Bezpieczeństwo międzynarodowe-wyzwania i zagrożenia XXI wieku, Wydawnictwo WSH w Radomiu, 2009, s. 3.

bezpieczeństwo multilateralne – kreowane poprzez współpracę z innymi podmiotami²⁸. Z kolei wg R. Zięby można uwzględnić bardziej szczegółowy podział na:

- bezpieczeństwo indywidualne,
- system równowagi sił,
- system blokowy,
- system bezpieczeństwa kooperatywnego,
- bezpieczeństwo zbiorowe²⁹.

Niektórzy autorzy prezentują podobną klasyfikację, pod nazwą koncepcji bezpieczeństwa:

- równowagi sił,
- zbiorowego bezpieczeństwa,
- kooperatywnego bezpieczeństwa,
- wspólnego bezpieczeństwa³⁰.

Podstawą mechanizmu bezpieczeństwa, w wielokompozytowym świecie, jest system **bezpieczeństwa zbiorowego**, który zgodnie z poglądem I. L. Claude, odznacza się między innymi³¹:

- demokratycznym charakterem, który pomaga wzmocnić pozycję małych państw, zdominowanych przez mocarstwa,
- przeznaczeniem obronnym, wymagającym od członków niestosowania agresji jako metody rozstrzygnięcia sporów,
- koncentracją siły, opartej na założeniu kumulacji potęgi państw członkowskich,
- możliwością tworzenia instytucjonalnego aparatu kontroli dla polityk państw,
- założeniem, że państwa agresywne spotkają się z miażdżącą przewagą siły państw tworzących bezpieczeństwo zbiorowe,
- kontrolą wewnętrzną (m.in. monitoringu zbrojeń),
- obowiązkiem wspólnej walki z agresorem³².

Równowaga sił na niwie stosunków międzynarodowych, jest najczęściej rozumiana jako stan bez konfliktów zbrojny, w którym żadne państwo nie dominuje nad innymi i nie posiada możliwości podporządkowania sobie innych państw. Stanowi względną

²⁸ A. Bógdał-Brzezińska, Modele bezpieczeństwa międzynarodowego ..., s. 5.

²⁹ R. Zięba, Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego, Warszawa 2001, s. 31-32.

³⁰ A. Przyborowska-Klimczak, Bezpieczeństwo międzynarodowe, Teka Komisji Prawniczej, Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, 2016, s. 156-157.

³¹ A. Bógdał-Brzezińska, Modele bezpieczeństwa międzynarodowego, s. 9.

³² I. L. Claude, Power and International Relations, New York 1962, s. 106-133, 144-149, 205-226, 243-255, [w]: A. Bógdał-Brzezińska, Modele bezpieczeństwa międzynarodowego, s. 9.

równowagę różnorodnych potencjałów państwa (gospodarczych, militarnych, technologicznych, informacyjnych, itp.). **Zgodnie z doktryną realizmu**, którego zwolennikami byli między innymi Hans Morgenthau oraz Kenneth Waltz, **państwa dążą do zapewnienia sobie siły, w celu przeciwdziałania hegemonii ze strony innego mocarstwa**. Osiągnięcie tak sprecyzowanego celu mogą osiągnąć w wariacie:

- **jednobiegunowym (unipolarnym)**, charakteryzującym się tym, że jedno z państw posiada znaczącą przewagę nad pozostałymi przez co może narzucać innym państwom uznane przez siebie zasady.
- **dwubiegunowym (bipolarnym)**, w którym dwa dominujące mocarstwa mogą integrować w grupy inne państwa, w wyniku czego silnie spolaryzowana scena międzynarodowa zachowuje względną równowagę sił,
- **wielobiegunowym (multipolarnym)**, wyrażonym w postaci architektury wielu aktorów areny bezpieczeństwa międzynarodowego, której przykładem może być zaprezentowany wcześniej „koncert europejski” lub współczesny system mocarstwowy (USA, Rosja, Chiny).

Idea zainicjowanej po likwidacji dwubiegunowego podziału Europy **konceptji kooperatywnego bezpieczeństwa**, polegała na wspólnej odpowiedzialności państw w zakresie ustanowienia systemu bezpieczeństwa i ładu międzynarodowego opartego na współdziałaniu państw w celu ograniczania i eliminacji zagrożeń, rozwoju prawa międzynarodowego, umacniania demokracji i poszanowania praw człowieka³³. Jest pod wieloma względami podobna, a przez niektórych autorów uznawana za tożsamą z koncepcją wspólnego bezpieczeństwa³⁴. **Bezpieczeństwo kooperatywne** oparte jest o zasadę ścisłej (obejmującej maksymalnie szeroką liczbę dziedzin życia) współpracy państw, dzięki czemu wojna między współdziałającymi państwami, staje się praktycznie niemożliwa³⁵.

³³ P. Turczyński, *Bezpieczeństwo europejskie. Systemy, instytucje, funkcjonowanie*, Wydawnictwo Atla 2, Wrocław 2011, s. 21–22, [w]: A. Przyborowska-Klimczak, *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, TeKa Komisji Prawniczej, Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, 2016, s. 157.

³⁴ Np. K. Łastawski, *Pojęcie i główne wyznaczniki bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, [w]: *Współczesne bezpieczeństwo*, red. Włodzimierz Fehler, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002, s. 22.

³⁵ A. Kotliński, *Modele bezpieczeństwa państw*, Zeszyty Naukowe Dolnośląskiej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Techniki w Polkowicach. Studia z nauk społecznych nr 1, 2009, s. 153.

Podsumowanie

Następujące w środowisku międzynarodowym zmiany, są jednym ze stymulatorów podejmowanych działań w zakresie uprawiania polityki międzynarodowej. Jej integralnym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa państwa w różnych obszarach funkcjonowania człowieka. Specyfika tworzonych w tym względzie koncepcji bezpieczeństwa jest odzwierciedleniem postrzegania stosunków międzynarodowych oraz zasadności dokonywanych procesów integracyjnych.

W odniesieniu do okresu pozimnowojennego, jak również do obecnego, zdominowanego zagrożeniem ze strony Rosji, można z całą pewnością stwierdzić, że:

Warto zapamiętać

członkostwo w Unii Europejskiej i NATO stało się jednym z najważniejszych priorytetów polityki bezpieczeństwa narodowego wobec współczesnych i perspektywicznych zagrożeń.

Wskazówka

Uzupełnieniem przedstawionego do studiowania materiału jest załączona prezentacja o tym samym tytule.